

RITVA LEVO- HENRIKSSON

Kaksi kulttuuria — kaksi tapaa uutisoida

Artikkelissa tarkastelun kohteena on kaksi erilaista yhteisöä ja yhteisöjen tuottamat televisiouutiset. Yhteisöt ovat Suomi ja Yhdysvallat ja näkökulma yhteisöihin kulttuurinen. Artikkelissa esitellään tuloksia vertailevasta uutistutkimuksesta. Suomen ja Yhdysvaltain televisiouutisten keskeisiä eroja pyritään tarkastelemaan kummankin kulttuurin olennaisiksi katsottuja piirteitä vasten.

■ Artikkelin jakautuu kolmeen osaan. Ensin hahmotellen uutisia ja erityisesti televisiouutisia kulttuurin tuotteena. Tämän jälkeen luonnehdin lyhyesti kahden yhteisön, Suomen ja Yhdysvaltain kulttuurisia piirteitä ja hahmotellen kulttuuristen piirteiden ilmenemistä televisiokulttuurissa. Kolmanneksi kuvailen vertaillavien maiden televisiouutisia niiden kulttuurista taustaa vasten ja sivuan katsojien jokapäivästä puhetta suomalaisista ja yhdysvaltalaisista televisiouutisista. Lopuksi kohdistan huomioni yhteisöjen uutisissa esiintyvien erojen luomaan omaleimaisuuteen ja arvioin sen kestävyttä.

Empiirisenä aineistona ovat televisiouutisten yhden viikon arki-iltojen pääuutislähetykset 1980-luvun loppupuolelta. Suomesta ovat mukana YLE:n suomenkielinen, ruotsinkielinen ja MTV:n uutislähetys ja Yhdysvalloista networkien ABC, CBS ja NBC kansalliset pääuutislähetykset.

Uutiset kulttuurin tuotteena

Uutisnäkemysni pohjautuu yhteisöllisyyteen. Kun uutinen ymmärretään yhteisöllisessä kehityksessä, se mielletään kulttuurisena tekstinä ja sosiaalisena rakennelmana. Ajatus kulttuurisesta tekstistä puhuttaessa on se, että teksti tuo esiin tai hyödyntää olemassaolevia kulttuurisia malleja merkityksen muodostamiseksi.

Kulttuurisessa viitekehityksessä viestimien välittämä uutinen suodattuu osakulttuureiden kautta. Osakulttuurilla tarkoitetaan tässä yhteydessä kansallisen kulttuurin sisällä toimivaa erillistä kulttuuria. Osakulttuureista olennaisimpia uutisten ja televisiouutisista puhuttaessa televisiouutisten yhteydessä ovat televisiokulttuuri ja journalistinen kulttuuri.

Televisiouutinen voidaan ymmärtää tällöin televisiokulttuurin ja journalistisen kulttuurin tuotteeksi. Sillä on piirteitä, jotka ovat olennaisia molemmissa osakulttuureissa. Televisiokulttuurin tuotteena nämä piirteet ovat välineomaisia. Nämä piirteet viittaavat uutisen tuotantoprosessiin mukaan lukien journalistinen ammattikäytäntö ja viestintäteknologia ja siinä tiettyyn viestimeen liittyvä teknologia. Kulttuurista televisiokulttuuriin suodattuvien arvojen, symbolien, metaforien ja myyttien ideologisen kontekstin välityksellä piirteet viittaavat

myös uutiset tuottavaan yhteisöön. Journalistisen kulttuurin tuotteena taas nämä piirteet viittaavat arvoihin, joilla on juurensa yhteisön kulttuurisessa kontekstissa.

Televisioutisen luonteeseen kuuluu sekä informaation että kokemusten tarjoaminen. Televisioutisten kokemuksellista puolta on korostanut esimerkiksi Peter Dahlgren (ks. 1986, 133). Televisioutiset suovat, kuten televisio yleisemminkin, merkitys- ja mielihyväehdotuksia (ks. Fiske 1987, 1). Tarjotut merkitykset ja tarjottu mielihyvä ovat myös ainakin osittain jaettuja yhteiskunnassa. Merkityksen luovat yhdessä uutisen sisältö ja muoto, ja siksi niiden erottaminen on lähes mahdotonta.

Televisioutisten ainakin osittain jaettuja merkityksiä yhteiskunnassa voidaan perustella monilla seikoilla. Esimerkiksi Dahlgren (1988, 287-288) korostaa merkityksen perusteiden laajaa sosiaalisuutta ja puhuu myös merkitysten ideologisista ulottuvuuksista. Eräs peruste ainakin osittain jaetuille merkityksille kuvaruudun molemmin puolin on se, että jonkin yhteiskunnan uutistuotannossa työskentelevät ja katselijat ovat yhteiskunnassa vallitsevan kulttuurin muovaamia ja muovaajia (ks. myös Levo-Henriksson 1994, 133).

George Gerbnerin (1973, 567) tavoin television ohjelmat voidaan myös ymmärtää lukemisen kehyksiksi. Nämä kehykset tarjoavat lukemisen reunaehdot, eräänlaiset yleismallit, joihin persoonalliset ja ryhmävälitteiset valinnat, tulkinnat ja mielikuvien muodostus voidaan sovittaa (ibid.). Tällainen näkemys viittaa käsitykseen, että katselijoiden dekodeauksella on jokin yhtymäkohta nähtyihin ohjelmiin. Näkemystä ainakin osittain jaetuista merkityksistä tukee myös David Morleyn (1984) toteamus jokaisen ohjelman sisältämästä eräänlaisesta 'käyttöohjeesta', joka mahdollistaa 'luonnollisen' ohjelmantekijän 'tarkoittaman' tavan ohjelman tulkitsemiseksi. Morley kutsuu tätä ohjetta *etusjalle asettuvaksi luennaksi*. (Ibid., 107-108, Hall 1984, ks. myös Hellman 1988, 173) Olennainen osa ruudun molemmin puolin osittain jaetuista merkityksistä ovat arvot, joita tarkastelen tässä mm. Geert Hofsteden (1987) arvoulottuvuuksien pohjalta.

Pesänvartija ja Valloittaja

Suomalaista ja amerikkalaista (= yhdysvaltalaisista) kulttuuria voidaan yleisesti hahmottaa esimerkiksi yhteiskunnassa pitkään vallinneen ajattelun ja käytännön jatkumon pohjalta. Sanottakoon tätä jatkumoa vaikkapa kulttuuriseksi "perusvireeksi". Puhumisen "perusvireestä" ei kiellä kulttuurista monimuotoisuutta, vaan tuo esiin kulttuurin erään puolen, joka on ollut kiinnostukseni kohteena. Koska kulttuurin "perusvire" elää yhteisön ihmisten ajatus- ja kokemusmaailmassa, se ilmentää itseään esimerkiksi toimittajan tavassa mieltää ja tuottaa juttunsa ja television katselijan tavassa mieltää jutut. Eli kulttuurisesta "perusvireestä" suodattuu jotain erilaisten osakulttuureiden ja tekniikkien läpi.

Suomalaisessa kulttuurissa yksi tällainen jatkumo on ollut tietty realismi, "asiat ovat niin kuin ne ovat" -ajattelu. Tällainen ajattelu on ilmaistu monta kertaa esimerkiksi geopoliittikan osalta suomalaisessa ulkopolitiikassa. Realistiselta pohjalta toimittaessa asioita hoidetaan tietyissä olosuhteissa parhaalla mahdollisella tavalla ja puolustusasemissa.

Suomalaisen kulttuurin realismia luonnehtii kaksi peruspyrkimystä *yhteensovittaminen* ja *itsensä puolustaminen* tietyissä olosuhteissa. Näihin peruspyrkimyksiin nojautunut politiikka pohjautuu kahteen perinteeseen: *auktoriteettien pelkoon* ja *valistusajatteluun*. Amerikkalaista kulttuuria leimaa sensijaan *jonkin uuden loputon tavoittelu*, *pyrkimys onneen*, *kulkemi-*

nen onnea kohti yhä uudelleen, fyysisesti ja psyykkisesti. Matka realismista fantasiaan on yhtä luonnollista kuin kadun ylittäminen. Yksilön ja yhteisön pyrkimys kohti parempaa ovat yksi ja sama asia. Amerikkalaisessa kulttuurissa vallitseva pyrkimys onneen selittää puolestaan muita arvostuksia kuten individualismia ja nuoruuden, tekemisen, muutoksen, tulevaisuuden ja luonnon hallinnan (ks. esim. Condon and Yousef 1976, 68,71 ja 96- 109) arvostamista ja esimerkiksi Hollywoodin olemassaoloa.

Jos suomalaista kulttuuria luonnehtivat realismi ja puolustuskannalla oleminen sovelletaan Geert Hofsteden (ks. esim. 1983, 336- 337 ja 342) neljään kulttuuriseen arvoulottuvuuteen, kaksi ominaisuutta erottautuu muita tärkeämpiä sinänsä ja suhteessa amerikkalaiseen kulttuuriin. Nämä ulottuvuudet ovat feminiinisyyden (Maskuliinisyyden — Feminiinisyyden - ulottuvuudella) ja heikompi epävarmuuden sietokyky (Epävarmuuden välttäminen — sietäminen - ulottuvuudella).

Hofsteden mukaan feminiinisyyden korostaa ihmisten välisiä suhteita, vaatimattomuutta, heikommista huolehtimista ja elämisen laatua. Hofstede (1987, 348) puhuu feminiinisistä ja maskuliinisista maista. Tyypillistä feminiinisille maille on suurten ryhmittymien sympatia hyvinvointivaltiota kohtaan. Pohjoismaat ovat perinteisesti kuuluneet feminiinisten maiden kärkeen (ks. Hofstede 1983, 342). Hofsteden käsitteet, esimerkiksi juuri feminiinisyyden ja maskuliinisyyden ovat herättäneet kritiikkiä ja ne voitaisiin luonnollisesti määrittellä muilla tavoin. Toisaalta Hofsteden ko. käsitteille antama sisältö muodostaa mielestäni olennaisen kokonaisuuden, joka kuuluu selkeästi yhden arvoulottuvuuden alle. Paremmat ”sateenvarjokäsittelen” puuttuessa viittaa noihin kokonaisuuksiin kuitenkin Hofsteden tapaan feminiinisyydenä ja maskuliinisyydenä.

Epävarmuuden välttämässä on kysymys epävarmuuden sietokyvystä. Heikko epävarmuuden sietokyky saa yhteiskunnan jäsenet kannattamaan varmuutta lupaavia uskoksia ja ylläpitämään yhdenmukaisuutta suojelevia instituutioita.

Kun taas amerikkalaiseen kulttuuriin syvälle juurtunutta jonkin uuden loputonta tavoittelua, pyrkimystä onneen, selvitetään Hofsteden kulttuurisilla arvoulottuvuuksilla, erottautuu kaksi keskeistä ominaisuutta, toinen on maskuliinisyyden (Maskuliinisyyden — Feminiinisyyden - ulottuvuudella) ja toinen individualismin (Individualismi — Kollektivismi) - ulottuvuudella. Maskuliinisyydessä on kysymys saavutusten, rohkeuden, itsevarmuuden ja materiaalisen menestyksen arvostamisesta. Individualismi Hofsteden määrittelemänä viittaa yhteiskunnan löyhään sosiaaliseen verkostoon, jossa yksilöiden oletetaan huolehtivan vain itsestään ja perheestään. Tällä ulottuvuudella Yhdysvallat on ollut Hofsteden kansainvälisten arvoulottuvuusvertailujen kärkimaita (ks. Hofstede 1983, 342). Amerikkalaisen kulttuurin individualismi on korostunut useissa muissa tutkimuksissa ja individualismi ja maskuliinisyyden esiintyvät usein toisiinsa kietoutuneina.

Kulttuuriset piirteet televisiokulttuurissa

Televisiokulttuuria tarkasteltaessa otetaan yleensä lähtökohdaksi televisiotuotanto ja tuotteet, lähinnä ohjelmat tai katsojat — tai molemmat. Tässä artikkelissa painopiste on televisiotuotannon päässä, lähinnä ohjelmissa, joskin tarkastelu kohdistuu myös katsojiin. Televisiokulttuuri ymmärretään tässä myös osaksi laajempaa käsitettä mediakulttuuri. Kjell Nowakin (1992, 42) tavoin kytken mediat ympäröivään kulttuuriin mediakulttuurin osana. Ylei-

simmillään mediakulttuuri tarkoittaa tällöin viestimien ja kulttuurin välistä sidettä. Nowakin näkemys viestimien ja kulttuurin siteestä sisältää ajatuksen merkitysten kiertokulusta yhteiskunnassa.

Merkitysten kiertokulkuajatukseseen perustuu myös John Fiskin (1987, 1) näkemys televisiokulttuurista. Fiskin näkemyksen mukaan televisio on merkityksen ja mielihyvän tarjoaja, kun taas kulttuuri television yhteydessä toimii näiden merkitysten ja mielihyvän kehittäjänä ja kierrättäjänä. Merkitysten ja mielihyvän tarjoajana televisio on myös instituutio ja sellaisena se on ymmärrettävissä vain kulttuurisissa kehyksissään.

Television ohjelmat ja katselijat muodostavat vuorovaikutussuhteen, jossa monet jaetut merkitykset ja jaettu mielihyvä takaavat suhteen jatkumisen. Taloudellinen paine suuriin yleisöihin on eräs syy monien yleisöjen jakamien merkitysten ja mielihyvän löytämiseksi. Se on myös mekanismi, joka tukee enemmistöjä (enemmistöjen näkymisestä ohjelmissa, ks. esim. Levo- Henriksson 1991, 63- 66), heidän arvoaan ja moraaliaan, heidän määrittämää merkityksiä ja mielihyvää (ks. esim. Gerbner et al 1980, 404 ja Gerbner et al 1982, 102). Televisio luo oman "todellisuutensa", joka on yhteiskunnassa vallitsevan hallitsevan näkemyksen todellisuutta (ks. Fiske 1987, 21 ja 36).

Suomalaiselle televisiokulttuurille on ominaista realismin ja tietyyntyyppisen vakavuuden arvostaminen. Vihjeitä näistä piirteistä on nähtävissä ohjelmissa ja ohjelmapolitiikassa (ks. esim. Levo- Henriksson 1994, 83 ja 90) sekä katselijoiden arvostuksissa. Yhdysvaltalaisista televisokulttuuria puolestaan voisivat luonnehtia eräänlainen helppous ja fantasia. Helppous on ominaista sekä ohjelmien vauhdikkasti etenevälle kuvakerronnalle että niiden katselulle; katselijoilla ei ole tarvetta perustella katselutottumuksiaan. Suomessa sensijaan, vaikka monet katselijat myöntävät katselevansa jatkosarjoja enemmän tai vähemmän säännöllisesti, käyttäytyminen näyttää vaativan jonkin selityksen tai perustelun (Alasuutari 1991). On vain harvoja ohjelmia, joiden katselusta ihmiset myöntävät avoimesti pitävänsä. Ehkäpä iltauutisia lukuunottamatta katselijat tuntevat pakottavaa tarvetta katselutottumustensa puolustamiseen ja perusteluun.

Arvoulottuvuuksia tarkasteltaessa suomalaiselle kulttuurille ominaisen feminiinisyyden piirteitä on nähtävissä sekä suomalaisissa televisio- ohjelmissa että katselijoiden mieltymyksissä ja myös televisioon liittyvässä viestintäpolitiikassa. Feminiinisyyden piirteinä esiin tuoduista ihmissuhteiden ja vaatimattomuuden korostamisesta ja heikommista huolehtimisesta, ilmentää heikommista huolehtiminen itseään ohjelmapolitiikassa esimerkiksi kielellisten vähemmistöjen, kuten ruotsinkieliset katselijat, huomioon ottamisena.

Suomalaista televisiota hallitsevien jatkuva vaatimus ohjelmien "kansanomaisesta" ja kostailemattomasta luonteesta (ks. Silvo 1988, 260- 261) on mielestäni myös ilmaus feminiinisyyteen liittyvästä vaatimattomuudesta sen yksinkertaisuuteen liittyvänä ominaisuutena. Vaatimattomuuden arvostus on ilmaus myös realismin arvostuksesta. Itse ohjelmissa feminiinisyyttä ilmentää itseään kansainvälisesti vertailtuna vähäisempänä väkivallan määränä (ks. esim. Levo- Henriksson 1991, 47- 48) ja televisioilmaisussa ihmissuhteiden korostamisena toiminnan kustannuksella. Feminiinisyyteen viittaa mielestäni myös se, etteivät katselijat oikein hyväksy ohjelmien sisältämää väkivaltaa (ks. esim. Tukiainen 1991, 10). Myös katselijoiden kiintymystä realismiin voidaan pitää feminiinisyyden osoituksena, sillä se liittyy läheisesti vaatimuksiin kansanomaisista ohjelmista.

Feminiinisyyden lisäksi myös muut suomalaisessa kulttuurissa olennaiset arvoulottu-

vuudet, kollektivismi ja heikompi epävarmuuden sietokyky ilmentävät itseään suomalaisessa televisiokulttuurissa. Kiinteää sosiaalista verkostoa ja yhteiskunnan tukea arvostavan kollektivismiin ja varmuutta ja yhdenmukaisuutta tavoittelevan heikomman epävarmuuden sietokyvyn jälkiä on luettavissa televisioon kohdistuvassa viestintäpolitiikassa. Jäljet näkyvät mm. yhteisten etujen ja arvojen julkista vastuuta korostaneen viestintäpolitiikan pitkässä traditiiossa (ks. Silvo 1988, 260- 261).

Yhdysvaltalaisessa televisiokulttuurissa puolestaan ilmentää itseään amerikkalaisessa kulttuurissa keskeinen arvoulottuvuus, maskuliinisuus. Se on nähtävissä esimerkiksi ohjelmien läpi kulkevinä teemoina, jotka korostavat saavutusta ja materiaalista menestystä (ks. Comstock 1985, 81). Maskuliinisuuden vahvaa virtaa edustaa väkivalta, jota tarjotaan enemmän yhdysvaltalaisilla kanavilla kuin esimerkiksi kanadalaisilla ja eurooppalaisilla kanavilla (ks. Levo- Henriksson 1991, 46, 49). Amerikkalaisessa kulttuurissa toinen olennainen piirre, individualismi, tulee esiin sankareiden muodossa. Nämä sankarit ovat tähtiä, jotka ovat kotonaan yhtä hyvin poliisisarjoissa kuin uutisissa.

Yhdysvaltalaisen ohjelmien maskuliinisuutta ja individualismia voitaisiin väittää myös kaupallisesta televisiotoiminnasta ja narratiivisista konfliktin ja taistelun tarpeista paremmin kuin kulttuurista nouseviksi tendensseiksi. Väite on kuitenkin vain osittain paikkansapitävä. Yhtä luonnollista kuin kalalle uiminen ja yhdysvaltalaiselle televisiolle Lichtyn (1989, 175) mukaan kaupallisuus, ovat juuri amerikkalaisen kulttuurin maskuliinisuus ja individualismi, jotka ovat muokanneet maaperää kaupalliselle televisiolle ohjelmineen ja narratiivisine tarpeineen.

Kulttuuriset piirteet televisiuutisissa

Kulttuuristen piirteiden hahmottamiseksi televisiuutisissa käytiin sanomajärjestelmäanalyysiä, menetelmää, joka on osa kulttuuri-indikaattoriteoriaa. Menetelmä on käytännössä lähellä sisällönanalyysiä, joskaan ei sen klassisimmassa muodossa. Esimerkiksi Denis McQuail (1989, 189- 190) sijoittaa sen traditionaalisen sisällönanalyysin ja strukturalistis/semioottisen lähestymistavan väliin molempien lähestymistapojen yhdistelmiä käytäväksi menetelmäksi. George Gerbnerin (1985, 17) luonnehdinnan mukaisesti sanomajärjestelmäanalyysi on suunniteltu joukkoviestintädiskurssissa esitetyn kokonaisuuden kollektiivisten perusteiden tutkimiseksi. Sen tarkoitus on kuvata symbolista "maailmaa", ymmärtää sen ilmastoa, jäljittää sen virrat ja identifioida sen funktiot.

Keskeiset kysymykset teollisesti tuotettujen sanomajärjestelmien selvittämisessä ovat — mitä on, mikä on tärkeää, mikä on oikein ja mikä on suhteessa mihinkin. Menetelmän avulla pyritään selvittämään sellaisia diskurssin yleisiä elementtejä kuin sisällön teemat, mahdolliset kontekstit, henkilö- ja toimintarakente sekä henkilöiden sosiaalinen luokittelu ja kohtalo. (Ibid, 17- 18) Nämä keskeiset kysymykset viittaavat diskurssin perustavanlaatuisen elementtien esittämiseen. Näitä elementtejä ovat Gerbnerin mukaan olemassaolon, tärkeyden, arvostuksen ja suhteiden elementit. Analyysi pyrkii selvittämään diskurssista näitä elementtejä ja järjestelemään niitä laajempiin kehikoihin tutkimuksen tarkoituksen mukaan.

Kulttuuri-indikaattoriteorian mukaisen viitekehyksen pohjalta kehitin omassa työssäni erityiset kulttuuri-indikaattorit vertailtavissa kulttuureissa keskeisten arvoulottuvuuksien analysoimiseksi televisiuutisissa. Indikaattoreiden avulla tutkittiin sekä uutisten sisällöllistä

puolta eli uutisteemoja että uutisten esittämisen muotoja. Merkittävimmät erot vertailumaiden uutisissa ilmenivät teemojen painotuksissa ja eräissä uutisen esittämiseen liittyvissä muodoissa.

Uutisteemoissa suomalaisten uutisten keskeiseksi ja yhdysvaltalaisista uutisista erotavaksi teemaksi nousi ”infrastruktuuriuutiset”.² Teema muodosti suomalaisten uutisten ja erityisesti YLE:n ja MTV:n uutisten selkärangan. Jatkuvan rakenteiden ylläpidon, rakentamisen ja kehittämisen infrastruktuuriuutisissa on mielestäni kysymys oman pesän suojelemisesta, puolustamisesta ja turvaamisesta, arvoulottuvuuksien kielellä ”heikommasta epävarmuuden sietokyvystä”.

Suomalaista televisiouutiskulttuuria kokonaisuudessaan ei voi ymmärtää ilman kahta perinnettä, auktoriteettien pelkoa ja valistusajattelua, jotka kutsuvat jatkuvaan oman maan rakentamiseen eliittien johdolla. Tämä johtaa lopulta erilaisten elementtien yhteensovittamiseen ja ”suomalaisen pesän” puolustamiseen luottaen siihen, että myös pesän ulkopuolinen maailma on hallittavissa eliittien välisin neuvotteluin.

Yhdysvaltalaiset uutislähetykset puolestaan korostivat toimintatyyppeihin uutisiin liittyvää laki- ja rikosteemaa. Teema ei saanut tosin yhtä suurta painotusta yhdysvaltaisissa uutisissa kuin infrastruktuuri-teema suomalaisissa uutisissa. Joka tapauksessa yhdysvaltalainen kuvaruutu on illan pääuutislähetysten aikana useammin lakitupa- ja rikosdraaman näyttämönä kuin suomalainen kuvaruutu. Suomalaista ruutua onkin vaikeampi kuvitella ainakaan toistaiseksi O.J. Simpson - tyyppisten murhaoikeudenkäyntien areenaksi. Arvoulottuvuuksien pohjalta tarkasteltuna laki- ja rikosteeman korostaminen yhdysvaltaisissa uutisissa ilmentää maskuliinisuutta ja vastaavasti teeman vähäinen esilläolo suomalaisissa uutisissa feminiinisyttä.

Yhdysvaltalaisella kuvaruudulla käytävää taistelua, mukaan lukien vaikkapa politiikkaa rajuna kilpailuna ja pelinä kuvaava diskurssi, ei voi ymmärtää ilman amerikkalaisen polulaarikulttuurin ja journalistisessa kulttuurissa elävän ”tuomioistuin”- ja ”vahtikoira” - mentaliteetin vaatimuksia. Ne kutsuvat jatkuvasti esiin toimintatäyteistä esitystä sankareineen ja konnaneen. ”Tuomioistuin”- ja ”vahtikoira” - mentaliteetissa on lopultakin kysymys pienen yksilön puolustamisesta vallanpitäjiä vastaan ja näin populaarikulttuurin ja journalistisen kulttuurin keskeiset vaatimukset voidaan palauttaa individualismiin ja amerikkalaisen kulttuurin arvopohjaan.

Uutisen esittämisen muodoissa keskeiset ja kulttuurisesti merkittävät erot ilmenevät ankkuri/juontajakäytännöissä ja uutisissa esiintyvissä henkilöissä, joita nimitän tässä uutishenkilöiksi.

Ankkuri/juontajakäytännöissä olennaisin ero on ankkurin henkilöiminen yhdysvaltalaisissa uutisissa suomalaisiin nähden. Illasta toiseen hän on yleensä sama henkilö, joka korvautuu toisella viikonloppuiltana ja maanantaina. Yhdysvaltalaisen uutislähetysten ankkuri on mies, jonka tähteyttä osoitetaan jo uutislähetysten nimissä: *ABC World News Tonight with Peter Jennings*, *CBS Evening News with Dan Rather* and *NBC Nightly News with Tom Brokaw*. Jokapäiväiväisen elämän kaaosta järjestävä ankkuri (ks. Himmelstein 1987, 263) on yksi amerikkalaisessa kulttuurissa keskeisen individualismin ilmentymä televisiouutisissa.

Suomalaisissa televisiouutisissa sensijaan juontajaa vaihdetaan useammin kaikissa lähetyksissä. Hän on yhteisöään, uutistoimitustaan edustava ammattilainen, mies tai nainen ja yhdysvaltalaiseen kiintotähtiankkuriin verrattuna mielumminkin kollektivismiin ilmentymä.

Juontajarotaatio on suhteellisen vilkas. Esimerkiksi otosviikon aikana suomalaiset katsojat näkivät sekä YLE:n suomenkielisessä että ruotsinkielisessä uutislähetyksessä kolme eri juontajaa. Suomenkielisessä lähetyksessä oli yksi nais- ja kaksi miesjuontajaa ja ruotsinkielisessä kaksi nais- ja yksi miesjuontaja. MTV:n ankkuriparirotaatioissa pyöri kaksi miestä ja kolme naisankkuria.

Uutishenkilöiden osalta individualismi ilmentää itseään yhdysvaltalaisissa uutisissa monin tavoin, joissa kaikissa on kysymys yksilön korostamisesta. Individualismista on kysymys esimerkiksi suomalaista uutiskäytäntöä suuremman painoarvon antamisessa ns. tavallisille ihmisille. Ns. tavallinen ihminen edustaa amerikkalaisessa individualismissa ja kulttuurissa tärkeää "tuhansien mahdollisuuksien" yksilöä. Tavallisina ihmisinä pidetään tässä keskiluokkaisten ammattien edustajia, työläisiä, maanviljelijöitä, palkkatyötä vailla olevia sekä ammatillisesti identifiomattomia. Heidän painoarvonsa oli yhdysvaltalaisissa uutisissa suomalaista käytäntöä suurempi samoin kuin ylipäätään uutisjuttuun kuuluvien uutishenkilöiden määrä, jota niinkään voidaan pitää individualismin ilmentymänä.

Yhdysvaltalaisen uutisten individualismia ilmentää myös tutkimusjaksolle osuneen huippukokousuutisoinnin suomalaista uutisointia suurempi keskittyminen suurvaltajohtajien lausumiin. Toisin kuin suomalaisissa televisiouutisissa yhdysvaltalaisen televisiouutisten huippukokouksen uutisointia jäsenettiin Reaganin ja Gorbatsšovin kautta.

Yhdysvaltalaisen uutisissa toimintaa vauhdittavat ns. puolesta ja vastaan -henkilöt³. Ryhmän edustajien suomalaista käytäntöä suurempi määrä ilmentää osaltaan maskuliinisuutta, kun taas ryhmän edustajien vähäisempää esiintymistä suomalaisissa uutisissa voidaan pitää yhtenä feminiinisuuden ilmentymänä. Suomalaisissa uutislähetyksissä sensijaan saavat yhdysvaltalaisista uutiskäytäntöä suuremman jalansijan valtaeliitin edustajat, mikä ilmentää mielestäni "heikompaa epävarmuuden sietokykyä".

"Semmoset viralliset/rennot"

Uutisoinnin erot, joita olen tässä käsitellyt, ovat myös sellaisia eroja, joita suomalaiset ja yhdysvaltalaiset katsojat toisivat esiin eroja kysyttäessä. Jokapäiväisessä puheessa suomalaisiin televisiouutisiin on liitetty usein jonkinlainen "jäykkyys", "virallisuus" ja "hitaus", kun taas yhdysvaltalaisiin uutisiin yhdistetään "jännitys" ja "vauhdikkuus" (ks. Levo- Henriksson 1994, 161).

Suomalaisiin televisiouutisiin liitetyt jäykkyyden ja virallisuuden mielikuvat voivat hyvinkin johtua suomalaiselle uutisoinnille tyypilliseksi osoittautuneesta infrastruktuuri-teemojen ja valtaeliitin korostamisesta. Infrastruktuuria käsittelevät uutiset eivät ole omiaan luomaan jännitystä ja vauhdikkuutta, vaan pikemminkin pitävät yllä eräänlaista stabiilisuutta.

Kun stabiilisuuden vaikutelmaan yhdistetään tietty liikkumattomuus ja toiminnan puute, jotka havaittiin olennaisiksi suomalaisessa televisiokulttuurissa (ks. esim. Strømnes et al 1982 ja Strømnes et al 1983), korostuu hitauden vaikutelma. Strømnesin tutkimukset liittyivät televisiodraaman ohjaukseen ja näin ollen uutisoinnin tarkastelu vaatisi näiltä osin tarkempaa tutkimusta. En kuitenkaan usko suomalaisen uutiskerronnan tässä suhteessa eroavan ratkaisevasti tv- draaman ohjauksesta. Suomalaisen uutiskerronnan vauhdikkuutta ei ole omiaan lisäämään myöskään yhdysvaltalaisista käytäntöä vähäisempi uutishenkilöiden määrä ja uutishenkilöissä näytävä valtaeliitin edustus.

Yhdysvaltalaisen uutisten jännityksen ja vauhdikkuuden vaikutelma voi hyvinkin olla toimintaa korostavien uutisten, ja tässä tapauksessa laki- ja rikollisuus - teemaan liittyvien uutisten seurausta. Puolesta ja vastaan - ryhmittymään kuuluvien uutishenkilöiden runsas käyttö on niinkään omiaan lisäämään jännityksen vaikutelmaa. Lisäksi suomalaista käytäntöä runsaampi uutishenkilöiden käyttö sinänsä voi lisätä yksittäisen uutisen mosaikkimaista ja siten vauhdikasta vaikutelmaa nopeasti vaihtuvine henkilöineen ja ympäristöineen.

Kun tarkastelin suomalaisten ja yhdysvaltalaisen televisioutisten visualisointia sinänsä, se osoittautui hyvin yhdenmukaiseksi. Molempien maiden uutiset on visualisoitu 99-prosenttisesti kokonaisuutisajassa mitattuna. Myös visualisointiprofiili osoittautui samanlaisiksi sikäli, että molempien maiden uutisissa nojaututaan selkeästi filmiin, Suomessa 80 ja Yhdysvalloissa 82 prosenttisesti.

Olennaiset erot

Olennaista vertailumaiden uutisia tarkasteltaessa kulttuurin näkökulmasta eivät kuitenkaan ole yhtäläisyydet, vaan erot, jotka tuovat uutisille omaleimaisuutta. Erojen tarkastelu osoittaa, että kulttuuriset piirteet, jotka osoittautuivat olennaisiksi suomalaisessa ja amerikkalaisessa kulttuurissa, voidaan jäljittää maiden uutisille omaleimaisuutta tuovissa eroissa. Tässä työssä tarkastelu on keskittynyt kulttuurisiin arvoulottuvuuksiin, joiden lisäksi on toki muitakin keskeisiä kulttuureiden vertailussa olennaisia ulottuvuuksia.

Vertailumaiden televisioutislähetysten väliset erot eivät kuitenkaan merkitse, etteikö olisi olemassa joitakin eroavaisuuksia maiden sisällä. Kun tarkastelun kohteena on yhden maan uutislähetykset, suomalaiset uutisohjelmat erosivat toisistaan yhdysvaltalaisia enemmän. Eroja ilmeni esimerkiksi joidenkin teemojen ja kotimaisten — kansainvälisten uutisten keskinäisessä painotuksessa. Uutislähetysten rakennetta lukuunottamatta erot eivät osoittautuneet kuitenkaan merkitseviksi. Eroja Yleisradion suomenkielisen illan pääuutislähetysten ja MTV:n Kymmenen uutisten välillä on osoitettu myös aiemmissa tutkimuksissa (ks. esim. Luoma 1987, 55). Suuremmatkin erot uutisohjelmien välillä olisivat olleet luonnollisia mm. erilaisten taustatekijöiden vuoksi (julkisen palvelun ohjelma kielelliselle enemmistölle ja kielelliselle vähemmistölle sekä kaupallinen ohjelma kielelliselle enemmistölle).

Suomalaisten uutislähetysten eroavaisuudet eivät ole kuitenkaan niin olennaisia kuin yhtäläisyydet, jotka voidaan palauttaa uutiset tuottaneen yhteisön kulttuuriseen taustaan. Sekä suomalaisissa että yhdysvaltalaisissa uutisteksteissä rakentuu eräiden kulttuuriteemojen ja uutisen esittämisen muotojen kautta vertailumaiden kulttuurin suodattama ”suuri kertomus”. Sen olemassaolo ei suinkaan sulje pois muita, vastakkaisiakin arvoja sisältäviä kertomuksia uutisteksteissä ja televisiokulttuurissa.

Kulttuuriin pohjautuva ”suuri kertomus” on epäilemättä ajallisesti muuttuva. Mikäli tutkimuksen kohteena olisi jokin tuore uutisviikko 1980-luvun loppupuolen uutisviikon asemasta, presidenttien, ministeriiden ja jopa monien maiden nimet olisivat vaihtuneet. Uutismaailma olisi erilainen. Epäilen kuitenkin, että eräät kulttuurisen kontekstin kannalta olennaiset erot, kuten yhdysvaltalaisen uutisten toimintatyyppisten uutisten korostaminen suomalaisiin nähden, ovat säilyneet vuosikymmenen vaihtuessa. Suomalaisissa uutisissa talouteen liittyvät teemat ovat todennäköisesti syrjäyttäneet ”infrastruktuuriuutiset”, mutta julkisuuden päivänpaisteessa kylpevä valtaeliitti ja etenkin ministerit, ovat tuskin häipyneet ruu-

dusta. Tosin olen ollut viime aikoina huomaavinani, että suomalaisten uutisten valtaeliitti on alkanut saamaan seurakseen yhä useammin myös ns. tavallisia ihmisiä, mutta ei vielä siinä määrin kuin yhdysvaltalaisissa uutisissa. Suomalaista juontaja/ankkurikäytäntöä ei ole myöskään yhtysvaltalaisen käytännön mukaisesti tähteistetty.

Pinnalta katsottuna suomalaisten uutisten esittämisen muodot lähenevät yhdysvaltalaisista käytäntöä. Merkkejä tästä kehityksestä on jo ilmassa. Huippuunsa henkilöityä presidenttikilpaa vuonna 1994 käytiin kovasti ”amerikan malliin”, ehkäpä jo sen ohikin. Arkisemmat uutiset vaikuttavat mosaiikkimaisemmilta ja siltä osin vauhdikkaammilta yksittäisen uutisen useampien otosten ja ilmeisesti myös useampien uutishenkilöiden ansiosta. On myös ilmeistä, että erilaiset kilpailutekijät omat omiaan kasvattamaan kerronnan ”vauhdikkuuden paineita”.

Tietynlaisen vauhdikkuuden mahdollinen lisääntyminen suomalaisissa uutisissa ei tee silti uutisista yhdysvaltalaisia uutisia. Kulttuurisia eroja tullee jäämään niin teemoihin kuin esittämisen muotoihin. Hitaimmin amerikkalaistuvaa ja tutkimuksen kannalta haasteista aluetta on suomalaiseen uutiskerrontaan tietystä vauhdikkuuden lisääntymisestä huolimatta liittyvä hitauden vaikutelma. Se on tulosta erilaisista aiemmin kuvatuista elementeistä. Sen syvin olemus liittyy kieleen ja sen kognitorakenteeseen ja on erittäin vaikeasti muutettavissa (ks. esim. Strømnes ym. 1982, 44- 45 ja 48).

Suomalaisia uutisia amerikkalaistavat paineet aiheuttavat sen, että kulttuuriset erot muuttuvat vaikeammin hahmottaviksi. Se on kutsu tutkijoille. Uskon kuitenkin, että erot säilyvät. Suomalainen katsoja tuntee suomalaiset uutiset omikseen ensi vuosituhannellakin ja yhdysvaltalainen yhdysvaltalaiset ja hyvä niin. Aina parempi, jos katsojakumppanukset ymmärtävät vielä toistensa kulttuureiden uutisilmaisun olemusta.

Viitteet

1. Artikkelin pohjautuu osittain Helsingin yliopiston viestinnän laitokselle tehtyyn väitöskirjaan Levo- Henriksson, Ritva (1994) *Eyes upon Wings. Culture in Finnish and US Television News*.
2. Kulttuuriteema infrastruktuuri muodostui seuraavista osateemoista: teollisuus, asuttaminen/rakentaminen, kuljetus, energia, maanviljelys, uusi teknologia, posti/lennätin/puhelin.
3. Puolesta ja vastaan - henkilöitä edustavat asianajajat, sotilaat, aktivistit/toisinajattelijat, laittomien oppositioryhmien johtajat, rikoksiin osallistuneiksi oletetut henkilöt, rikoksista syytetyt henkilöt, henkilö, jota oikeudenkäynnissä syytetään rikoksesta, teloitetut, poliisit, mielenosoituksiin osallistuvat.

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, Pertti (1991) *The Value Hierarchy of TV Programs. An Analysis of Discourse on Viewing Habits*. Teoksessa: Alasuutari, Pertti, Armstrong, Karen and Kytömäki, Juha (eds.) *Reality and Fiction in Finnish TV Viewing. Research Report 3/1991*. Helsinki: Oy. Yleisradio Ab. Research Development, 35-62.
- Comstock, George (1985) *Television in America*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Condon, John C. and Yousef, Fathi S. (1976) *An Introduction to intercultural communication*. Indianapolis, Ind.: The Bobbs- Merrill Company, Inc..
- Dahlgren, Peter (1986) *Beyond Information: TV News as a Cultural Discourse*. *Communications*, 12, 2,

- 125- 136.
- Dahlgren, Peter (1988) What's the meaning of this? Viewers' plural sense-making of TV news. *Media Culture & Society*, vol. 10, 3, 285- 301.
- Fiske, John (1987) *Television Culture*. London: Methuen.
- Gans, Herbert J. (1980) *Deciding What's News. A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time*. New York: Vintage Books.
- Gerbner, George (1973) *Cultural Indicators: The Third Voice*. Teoksessa: Gerbner, George et al. (eds.) *Communications Technology and Social Policy. Understanding the New Cultural Revolution*. New York: A Wiley- Interscience Publication, John Wiley & Sons., 555- 573.
- Gerbner, George (1985) *Mass Media Discourse: Message System Analysis as a Component of Cultural Indicators*. Teoksessa: van Dijk, Teun A. (ed.) *Discourse and Communication. New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication*. Berlin: Walter de Gruyter, 13- 25.
- Gerbner, George, Gross, Larry, Signorielli, Nancy, Morgan, Michael and Jackson- Breck, Marilyn (1980) *The Demonstration of Power. Violence Profile No. 10*. Teoksessa: Cleveland, Wilhoit G. and de Bock, Harold (eds.) *Mass Communication Review Yearbook*, vol. 1. Beverly Hills, CA: Sage Publications, 403- 422.
- Gerbner, George, Gross, Larry, Morgan, Michael and Signorielli, Nancy (1982) *Charting the Mainstream: Televisions Contributions to Political Orientations*. *Journal of Communication*, vol. 42, 2, 100- 127.
- Hall, Stuart (1984) *Uutiskuvien määräytymisprosessi*. Teoksessa: Lintunen, M. (toim.) *Kuvista sanoin 2*. Helsinki: Suomen valokuvataiteen museon säätiö, 138- 190).
- Hellman, Heikki (1988) *Uustelevisiion aika? Yleisradiotoiminnan edellytykset television rakennemuutoksessa*. Helsinki: Hanki ja jää.
- Himmelstein, Hal (1987) *Television News and the Television Documentary*. Teoksessa: Newcomb, Horace (ed.) *Television. The Critical View. Fourth Edition*. New York: Praeger Publishers.
- Hofstede, Geert (1983) *Dimensions of Natural Cultures in Fifty Countries and Three Regions*. Teoksessa: Derogoeski, J.B. and Annis, R.C. (eds.) *Expiscations in Cross- Cultural Psychology. Selected Papers from the Sixth International Congress of the International Association for Cross- Cultural Psychology held at Aberdeen, July 20- 23, 1982*. Published for the International Association for Cross- Cultural Psychology. Lisse: Swets and Zeitlinger B.V., 335- 355.
- Hofstede, Geert (1987) *Culture's consequences. International Differences in Work- Related Values*. Beverly Hills, CA: Sage Publications, (orig. 1980).
- Levo- Henriksson (1991) *Arkkityyppi ja versiot. Tv- draamaa Amerikasta Aasiaan. Tutkimusraportti 7/1991*. Helsinki: Oy. Yleisradio Ab. Tutkimus- ja kehitysosasto.
- Levo- Henriksson, Ritva (1994) *Eyes upon Wings. Culture in Finnish and US Television News*. Helsinki: Finnish Broadcasting Company, Research and Development.
- Lichty, Lawrence W. (1989) *Television in America: Success Story*. Teoksessa: Cook, Philip S., Gomery, Douglas and Lichty, Lawrence W. (eds.) *American Media. The Wilson Quarterly Reader*. Washington, DC: The Wilson Center Press, 159- 176.
- Luoma, Martti (1987) *Suomen televisiuutisten kilpailun kausi 1981- 85. Tiedotustutkimus, 2/1987*, 51- 56.
- McQuail, Denis (1989) *Mass Communication Theory. An Introduction*. London: Sage Publications.
- Morley, David (1984) *Cultural Transformations: the politics of resistance*. Teoksessa: Howard, Davis and Walton, Paul (eds.) *Language, Image, Media*. England: Basil Blackwell, 104- 117.
- Nowak, Kjell (1992) *Forskning om medier och kommunikation. Ett kulturteoretisk perspektiv*. Teoksessa: Carlsson, Ulla och Lindblad, Anders (red.) *Forskning om journalistik, medier & kommunikation*. Göteborg: Nordicom- Sverige, Göteborgs universitet, 37- 57.
- Silvo, Ismo (1988) *Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkinnat. Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja, no 2*. YLE.
- Strömnes, Frode, Johansson Antero and Hiltunen, Erkki (1982) *The Externalized Image. A study showing differences correlating with language structure between pictorial structure in Ural- Altaic and Indo- European filmed versions of the same plays*. Oy. Yleisradio Ab., the Planning and Research Department, Report no. 21/1982.
- Strömnes, Frode, Johansson, Antero, Hiltunen, Erkki, Jännes, Martti, Uosukainen, Jarkko ja Takkinen, Heikki (1983) *Pohjoismainen vertaileva TV- kuvailmaisututkimus*. Oy. Yleisradio Ab., Suunnittelu- ja tutkimusosasto. Sarja C 2.
- Tukainen, Tuuli (1991) *Mitä asiat ohjaavat suuren yleisön suhtautumista Yleisradioon*. Teoksessa: Kasari, Heikki (toim.) *Radio- ja tv- tutkimuksen vuosikirja 1991*. YLE, Tutkimus- ja kehitysosasto, 7- 14.